

INDIVIDETS VILKÅR – 90' ER LITTERATUREN OG JAN
SONNERGAARD

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Individets vilkår – beskrevet i 90’er litteraturen	2
Analyse og fortolkning	3
Analyse og fortolkning af ”Sex”	3
Vurdering og diskussion	6
Kan litteraturen siges at være et redskab til at definere dets mennesker?	6
Konklusion	7
Litteraturliste	8

Indledning

I denne opgave vil jeg redegøre for individets vilkår, som de beskrives i 90'ers litteraturen. På baggrund af dette vil jeg også analysere og fortolke novellen "Sex" af Jan Sonnergaard fra novellesamlingen "Radiator" (1997). Til sidst vil jeg vurdere og diskutere, hvorvidt litteraturen kan siges at være et redskab til at definere dets mennesker.

Individets vilkår – beskrevet i 90'ers litteraturen

Individets vilkår har ændret sig gennem mange år, som er grundet mange forandringer som globalisering, opbrud i de traditionelle værdier, individualisering, videns/teknologi udviklingen, polarisering og alle livsområder er præget af refleksivitet.

Ifølge "*Nye øjne at se med*"¹ fulgte man før i tiden i forældrenes fodspor og traditionerne. Man havde en religion, ideologier og teorier, der havde et entydigt svar på sandheden, og hvordan verden hang sammen.

Igennem 1980'erne og 90'erne blev individualiseringen forstærket. Med den postmodernistiske dødsdom af de entydige sandheder² gives det enkelte menneske friheden til at skabe sin egen fortælling. Det moderne samfunds udvikling kan beskrives som en individualiseringsproces, hvor individet har gennemgået en kulturel frisættelse og er med tiden blevet løst fra de traditionelle bånd til familie, klasse, religion osv.

Unge behøver f.eks. ikke at følge traditioner og i deres forældres fodspor. De er meget mere individuelle, og det er op til dem at finde og realisere sig selv, hvilket er muligt i det moderne velfærdssamfund. Før i tiden kunne man hente sin identitet og værdier i sociale fællesskaber, men nu bliver man selv nødt til at skabe disse, som gør individet mere skrøbeligt. Individualismen bygger på, at alle har lige muligheder for at skabe sit eget liv, og derfor bliver kriser og modgang set som ens eget ansvar, og stress, arbejdsløshed, depression og ensomhed osv. bliver set som et tabu i 90'ernes samfund.

Den virkelighed, vi lever i, er et socialt teater³. Vi spiller en masse forskellige roller, afhængigt af den givne sociale situation. Vi spiller tydeligt to forskellige roller, afhængigt af om vi er i de

¹ Rasmus Grøn og Stine Johannesen: *Nye øjne at se med*, s. 16

² Rasmus Grøn og Stine Johannesen: *Nye øjne at se med*, s. 16

³ Rasmus Grøn og Stine Johannesen: *Nye øjne at se med*, s. 19

offentlige situationer, eller om vi er i de mere private situationer, som er en nødvendighed for at være i en social verden. Denne grænse har dog ændret sig og er blevet lidt udvisket på grund af massemedierne og tv-mediet, hvor det private i høj grad er blevet en del af det offentlige rum. Denne blanding af de to roller, kalder man ”middle region”⁴. Tydelige eksempler på dette ser vi i de mange reality-shows, som har oversvømmet Danmark siden 90’erne.

Individet har altså på den ene side en grænseløs frihed til at gøre, hvad individet vil. Samtidig vil individet forstå sig selv og omverden og have en følelse af konsistens, og dette forhold er en typisk konflikt for det postmoderne individ.

Individets livs/identitetsprojekt bliver dog påvirket af andre forhold og samfundet. Ens identitet er ikke kun en personlig sag, men også socialt bestemt⁵. De ting vi køber, maden vi spiser, det tøj vi går i osv. er noget vi bruger til at udtrykke vores identitet overfor omverden, og for at signalere hvem vi er, eller hvem vi gerne vil være. Pludselig lever individet i en verden, hvor individets vilkår er præget af tilpasningsdygtighed, at man klarer sig godt, og at vilkårene er gode for dem, der har penge.

Analyse og fortolkning

Jan Sonnergaard skildrer i sin novelle-trilogi (”Radiator”, ”Sidste søndag i oktober” og ”Jeg er stadig bange for Caspar Michael Petersen”) det danske samfund i 90’erne, som et klasseopdelt samfund med en underklasse, middelklasse og overklasse. Novelle-trilogien er historier, der forholder sig konkret til den virkelighed, de beskriver, og er samtidig Jan Sonnergaards kritik til samfundet⁶. Jeg vil gerne analysere Jan Sonnergaards novelle ”Sex” fra hans novellesamling ”Radiator” fra 1997, som handler om underklassen, hvor mit fokus er på karaktererne og deres kendetegn.

Analyse og fortolkning af ”Sex”

Novellen ”Sex” handler om en ung mand, som er karakteriseret med mange af trækkene af det postmoderne menneske. Han er jeg-persons fortælleren, som viser helt fra starten af, at der er en

⁴ Rasmus Grøn og Stine Johannesen: *Nye øjne at se med*, s.20

⁵ Rasmus Grøn og Stine Johannesen: *Nye øjne at se med*, s. 18

⁶ Link 1

uoverensstemmelse mellem hans egne tanker og handlinger ”- Hej, - sagde hun glad, og jeg faldt og faldt, og det var som om jeg mistede det hele. Jeg smilede til hende (...)”⁷. Ud fra hans tanker, viser han, at han ikke er interesseret i hende, men de handlinger, han udfører, viser det modsatte og sender nogle signaler, som pigen misforstår. Dette viser os, at jeg-personen er ved siden af sig selv, og mangler måske nogle fikspunkter i hans tilværelse, hvilket er karakteristisk for det postmoderne menneske. Manden er meget negativ omkring alt og har et stort had til alt, både sig selv ”(...) og jeg hadede mig selv, fordi jeg var holdt op med at hade de andre, og jeg hadede tanken om at hade de andre, samtidig med at jeg også hadede hadet til mig selv, og jeg hadede også tanken om i det hele taget at tænke over, hvorfor jeg hadede så mange ting, i stedet for bare at gøre det”⁸, men han opbygger også hurtigt et had til pigen, han møder. Novellen er meget præget af mandens had, destruktive tanker og skam over sig selv, og han er på et tidspunkt også meget selvdestruktiv ”(...) det ville være skønt at lukke et univers, hendes, eller mit eget (...)”⁹. Dette had eller den latente aggression mod alt og alle er også en af kendetegnene for det postmoderne menneske, samt egoisme, manglende empati og en selvfed attitude ”(...)hun var på grænsen af tåbestadiet (...) jeg virkelig havde skrabet bunden”¹⁰, hvilket jeg-personen også opfylder.

Han har en stor facade eller en barriere oppe, hvilket kan være en bestemt rolle, han påsætter sig, når han er i sociale sammenhæng, som en form for forsvarsmekanisme. Når man kommer længere ind i novellen, begynder han så småt at bløde op, og hans forhold til pigen ændrer sig lidt. Så snart han begynder at indrømme, at han føler noget for hende, kommer han med undskyldninger for, hvor disse følelser kommer fra ”(...) et eller andet skjult spritdepot i min krop, må være begyndt at virke, for jeg blev varm om hjertet og sagde pæne ting og købte flere øl”¹¹. I løbet af novellen finder man også ud af, at han har nogle alkoholproblemer, og han giver tit alkoholen skylden, når han føler noget som ikke er had, men egentlige følelser. Han distancerer disse følelser, som dukker op, og han har en indre konflikt med hans hårde facade og hans følsomme side, som tit optræder i novellen ”(...) så syntes jeg alligevel hun var sød, og det var ikke godt, det her (...)”¹². Jeg-personen reagerer på en måde helt positivt, da pigen fortæller om hendes brud med hendes kæreste ”Og det var så let. Selvfølgelig var hun ikke glad for at være alene. Hvad fanden skulle jeg ellers hér?”¹³. Han tænker,

⁷ Sonnergaard: *Sex*, s. 67

⁸ Sonnergaard: *Sex*, s. 67

⁹ Sonnergaard: *Sex*, s. 68

¹⁰ Sonnergaard: *Sex*, s. 69

¹¹ Sonnergaard: *Sex*, s. 68

¹² Sonnergaard: *Sex*, s. 70

¹³ Sonnergaard: *Sex*, s. 70

at grunden til at han er der, er at hun er ensom, og at det er hende, der har brug for støtte og hendes, hvis *"liv var én lang række af nederlag og kuldsejlede projekter og ekstremt kortvarige forhold (...)"*¹⁴, men han vil måske bare ikke indse, at hans grund til at være der er den samme som hendes – han er også ensom. Hans kritik af kvinden er en projektion af hans egne problematiske følelser og svagheder, som han igen bruger som et forsvarsmekanisme, for den tilstand han er i, som måske reelt er værre end hendes tilstand.

Han har et rigtigt dårligt selvværd, og han skammer sig også over sig selv, og det ser man f.eks., da han siger: *"(...) opfandt jeg en pæn historie"*¹⁵, fordi han vil undgå, at hun skulle skamme sig dagen efter. Hun bor i denne flotte og store lejlighed, og det tyder på, at hun er bedre stillet og er nok fra en bedre middelklasse, hvor det tyder på, at han er fra underklassen. Grunden til, at jeg-personen skammer sig, kan være, at han ved, at han er i underklassen og har nogle psykiske- og alkoholproblemer. Dette var et tabu i samfundet i 90'erne, og derfor skammer han sig over det, fordi han måske får pålagt, at det er hans egen skyld.

Man kan se et eksempel på, hvordan de materielle ting betyder meget for pigen: *"(...) og jeg roste hende for hendes store, fine lejlighed, for dét lagde hun hele tiden op til (...)"*¹⁶. Hun er stolt over sin lejlighed og vil gerne vise den frem, og igennem de materielle ting ønsker hun, at få anerkendelse og udtrykke overfor andre, hvilken person hun er, eller ønsker at være, hvilket også er meget karakteristisk for det postmoderne menneske.

Jeg-personen har et tydeligt ligegyldigt forhold til sex og ligger intet følelsesmæssigt i det *"et hul er et hul, om det så sidder i røven på en anorektisk neurotike"*¹⁷. Det tyder også på, at lignende byture ofte sker med en ny pige hver gang *"(...) og jeg faldt tilbage til de gamle roller og gav mig til at give hende øl (...) og denne gang hed hun Signe eller Stine, eller hvad det nu var"*¹⁸, hvilket også fortæller om hans ligegyldige, følelsesafstumpede og kyniske tilgang til pigen.

Til sidst i novellen begynder det at gå op for ham, at han faktisk er begyndt at synes om hende *"Hvis man ser det på den måde, var hun faktisk sød. Og det var ikke godt"*¹⁹. Han tager så meget afstand til sine følelser og bliver næsten helt rædselsslagen og panisk ved den frustrerende tanke om, at han kunne have følelser for hende, og tanken om at skulle knytte bånd med et andet menneske *"Jeg blev ked af det, for det var rent lort i forvejen, og det ville blive værre, meget værre,*

¹⁴ Sonnergaard: *Sex*, s. 70

¹⁵ Sonnergaard: *Sex*, s. 70

¹⁶ Sonnergaard: *Sex*, s. 71

¹⁷ Sonnergaard: *Sex*, s. 70

¹⁸ Sonnergaard: *Sex*, s. 67

¹⁹ Sonnergaard: *Sex*, s. 71

hvis det viste sig, at jeg oven i købet godt kunne lide hende”²⁰. En af grundene til at jeg-personen har et problem med at knytte bånd til et andet menneske, er typisk for det postmoderne menneske, hvor de har svært ved at danne relationer i parforhold og venskaber, fordi de ikke tør etablere varige forbindelser, som kræver ansvarsbevidsthed og skyld over for medmennesket. Til sidst kan han ikke mere og må forlade lejligheden og hende ”og så tog kroppen over og bevægede mig musestille ud af sengen (...) og den tænkte: Jeg skrider før du vågner!”²¹. Her fralægger jeg-personen sig igen alt ansvaret og giver skylden til kroppen og siger, at det er den, der tænker, og hermed distancerer han sig igen, ligesom han gjorde i starten af novellen, og dette kan så gentage sig en anden nat, ligesom det nok er sket mange gange før.

Vurdering og diskussion

Kan litteraturen siges at være et redskab til at definere dets mennesker?

Litteraturen ændrer sig, både dens formål, udtryk og indhold forandrer sig løbende. Engang blev der skrevet om kvindekamp, 2. Verdenskrig eller kirken, hvor der derimod i dag bliver skrevet om Facebook, krigen i Afghanistan og skilsmisser. Virkeligheden, som vi lever i i dag, leverer materiale til litteraturen i form af større begivenheder, forandringer og tendenser. Samfundet og de litterære tendenser afspejler sig således i litteraturen.²²

Samfundet påvirker altså ofte litteraturen, men det kan også være omvendt, at litteraturen påvirker samfundet. Et eksempel på dette er ”Mein Kampf” af Adolf Hitler. Litteraturen kan stille spørgsmål til samfundet, som folk måske ikke selv tør stille.

Samfundet er et tema som mange kunstnere og forfattere griber fat i, både i dagens litteratur, men også langt tilbage. Man kan sige, at samfundet, og dermed dets mennesker, og litteraturen påvirker hinanden gensidigt. Dette ser vi også i Jan Sonnergaards novelle-trilogi, som giver et meget godt portræt af det postmoderne menneske i 90’erne og samfundet. I novellen ”Sex”, opfylder jeg-personen næsten alle de karaktertræk, der er for det postmoderne menneske, og er derfor et portræt af dette, og mange af hans andre noveller fra hans novelle-trilogi gør det samme. Så på baggrund af dette kan man sige, at Jan Sonnergaards litteratur er med til at definere menneskerne i det postmoderne samfund.

²⁰ Sonnergaard: *Sex*, s. 71

²¹ Sonnergaard: *Sex*, s. 71

²² Link 2

Om litteraturen kan være en kritik af samfundet kan man vel diskutere. Jan Sonnergaards novellesamling ”Radiator” er i hvert fald set som en kritik af samfundet i 1990’erne, hvor hans kritik ligger i det opdelte klassesamfund, og han gør op med minimalismen. Jan Sonnergaard var heldig, for hans novellesamling og kritik interesserede folk, da det var anderledes, og hans rå realisme af virkeligheden var noget folk tog til sig, og som de kunne identificere sig med. Han var heldig, fordi han udkom med en novellesamling på det rigtige tidspunkt og på det rigtige sted, som meget uhørt for en novellesamling blev kritikerrost og en salgssucces.

Med det samfund vi lever i i dag, hvor medier og fjernsyn er en meget stor del af vores liv og hverdag, er der ikke så mange der læser bøger og litteratur, som der var før i tiden. Derfor når litteraturen heller ikke ud til særlig mange, og dermed heller ikke den underliggende kritik og provokation. Medierne har en stor indvirkning på folk, i forhold til, hvad man synes om forskellige ting, og hvad man synes er forkert og rigtigt. Hermed kan en bog også pludselig blive meget populær, hvis den får en masse omtale i medierne, som meget hurtigt spreder sig, og dermed flere interesserede læsere. Litteraturen kan altså i så fald, i stor grad, godt være en kritik af samfundet, spørgsmålet er måske mere, hvor mange den kommer ud til. Der er jo også forskel på litteratur, og hvilken vej man vil få kritikken ud til læseren på.

Samfundet og litteraturen påvirker altså hinanden gensidigt, og litteraturen kan også f.eks. gennem kritikken være et redskab til at definere dets mennesker, både de gode sider og de dårlige sider, ligesom Jan Sonnergaards litteratur definerer mennesket i det postmoderne samfund.

Konklusion

Individets vilkår har ændret sig gennem årene, på grund af mange forandringer. Individualiseringen er blevet forstærket gennem 1980’erne og 90’erne, og det gælder om at skabe sit eget liv.

Samfundet er præget af tabuer mod underklassen, og individets vilkår er præget af tilpasningsdygtighed, at man klare sig godt, og at vilkårene er gode for dem, der har penge.

Novellen ”Sex” ligger vægt på dette, og jeg-personen er karakteriseret med mange af trækkene af det postmoderne menneske, og dermed definerer Jan Sonnergaard, igennem hans litteratur, menneskerne i samfundet i 90’erne, med en kritisk vinkel.

Litteraturliste

Primær litteratur

Sonnergaard, Jan. *"Sex" fra novellesamling Radiator*. Gyldendal, 1997

Sekundær litteratur

Grøn, Rasmus og Stine Johannesen. *Nye øjne at se med*. Dan sklærerforeningens forlag, 2006

Link 1: Jan Sonnergaard i www.forfatterweb.dk,
<http://www.forfatterweb.dk/oversigt/zsonnergaard00/zjanssonnergaard03> (28.05.2015)

Link 2: Litteraturhistorien i www.danskfaget.dk,
<http://www.danskfaget.dk/udskoling/litteratur/litteraturhistorie/introduktion-til-litteraturhistorie/>
(28.05.2015)

